

Integrale samenvatting debat *Bestaat God wel/niet?*

N.a.v. het boek *En dus bestaat God*

Sprekers

- WS Wilfred Scholten, voorzitter
- TvB Ton van Brussel, directeur De Rode Hoed
- JdR Jeroen de Ridder, schrijver boek
- ER Emanuel Rutten, schrijver boek
- HO Huub Oosterhuis, theoloog en poëet
- FT Franka Treur, schrijfster

Welkomstwoord

- WS Bestaat God? Het antwoord op die vraag gaat vanavond niet komen. We zullen het meer hebben over de vraag of het zinvol of juist zinloos is om God te willen bewijzen. De aanleiding is het uitkomen van het boek *En dus bestaat God*. De sprekers JdR en ER zijn beiden filosofen van de VU. HO en FT kunnen we ervaringsdeskundigen noemen. De inleiding zal worden gedaan door de directeur van De Rode Hoed. Hij mengt zich zelden in de debatten die in zijn huis gevoerd worden. Helaas is hij ziek, dus zal zijn bijdrage worden voorgelezen door Anneloes van Beesten (communicatie en fondsenwerving ForumC).

Inleiding

- AvB Ik ben vereerd deel te hebben aan de bijzondere gesprekken die we met ForumC meemaken. Een van die gesprekken was met Ton van Brussel. Ik zal zijn bijdrage nu voorlezen.
- TvB Tot vijftig jaar geleden stond het vast dat God bestond, in de tijd die volgde werd dat betwist. De laatste jaren lijkt er een verrassende tegenaanval op gang te zijn gekomen uit het kamp van God. De discussie over Gods bestaan is een intense, want het geloof raakt hoofd en hart. Van grote invloed op mijn leven is de vastlegging van dat geloof door Bach met wie ik in aanraking kwam via Simon. Mijn liefde voor zijn muziek brengt me ertoe uit de kast te komen als gelovige. Het boek EDBG geeft tot drie cijfers achter de komma een verklaring voor het verschijnsel dat God bestaat; atheïsten viëren hun bijtjesdag maar ten onrechte: niet in God perse, maar er wordt geloofd. Job Cohen getuigd ook daarvan als hij zegt dat de samenbindende kracht van religie niet moet worden onderschat. De babyboomgeneratie heeft met veel afgerekend maar misschien is het tijd voor een onderscheid tussen kind en badwater. Het dilemma wordt behandeld in EDBG, je kan twee dingen. Je kan God bewijzen of je kan argumenten aanvoeren voor zijn bestaan. Het boek probeert het laatste, en hoewel het misschien niet van deze tijd voelt: ook Einstein is tegenwoordig niet meer heilig. Karel van het Reve zei dat gelijk krijgen iets gënants heeft maar dat gelijk hebben vrede geeft. Simon had gelijk: geloof gaat over beleving. Bert Keizer zei: in filosofieklas heb ik geleerd dat geloof als enig fundament geloof heeft. De kracht van aantrekking zit hem daarin, maar als kind van een vrijzinnige moeder en katholieke vader bleef ik op afstand van het geloof. Toen ik samen met Cor dit forum bedacht had ik het nog niet kunnen overzien, maar een paar weken terug bezocht ik de kerk en ben ik van mijn ongeloof gevallen.

WS We zullen met JdR, ER, HO en FT de volgende vragen bespreken, voordat we het gesprek opengooien voor de zaal. Wat heb je met God, moet je God willen bewijzen met argumenten, wat hebben we daar aan en – als we daar aan toe komen – wat vind God er van?

Jeroen, mag ik bij jou beginnen.

JdR Over het nut van argumenten: deze zijn niet nodig om verantwoord gelovige te zijn, maar met het boek willen we aantonen dat het geloof niet achterhaald is.

WS En wat is je persoonlijke band met God?

JdR Kom uit een gelovig nest, het geloof werd mij met de paplepel ingegoten zoals dat heet en ik heb dat nooit losgelaten. Ik heb eigenlijk nooit een crisis meegemaakt, moet ik bekennen.

WS Emanuel, hoe zit dat bij jou? Met zo'n naam moet je wel gelovig zijn opgevoed.

ER Nee, mijn achtergrond zou ik sociaal katholicisme kunnen noemen, maar ik heb het geloof als kind nooit verinnerlijkt. Ik stopte als twaalfjarige met het bezoek aan de kerk en mijn ouders vonden dat prima. In de jaren daarna was ik zo weinig op het geloof betrokken dat ik mij niet eens atheïst noemde. Ik kwam pas via de omweg van mijn studie filosofie in contact met geloof. Op de VU kreeg ik een vakje patristiek. Daarvoor las ik Augustinus, kerkvaders van de vroege middeleeuwen, de Bijbel. Toen zag ik het licht, later kwam ik pas in contact met de argumenten voor geloof. Mijn eerste reactie op argumenten was irritatie; dat ik ze toen pas hoorde. Ik had ze eerder willen kennen!

WS Franka?

FT Ik heb van andere pap gegeten, zoals velen uit mijn boek zullen begrijpen. De setting van het boek is autobiografisch maar het verhaal zelf niet. Dit soort debatten doe ik liever niet want het is niet mijn gebied, ik zit meer in de literatuur. Ik begrijp wel dat het leven plat wordt zonder God, ik ben nog wel religieus. Bij een gewoon leven ontheft niets je uit het banale. Maar ik heb het voorrecht om met de literatuur bezig te zijn, daar zoek ik het meer in.

WS Huub Oosterhuis, wie is God voor u?

HO Dat weet ik niet. Ik ben opgegroeid in een katholiek gezin in een Joodse wijk. Ik ging samen met mijn vader elke morgen naar de mis. Op mijn veertiende kreeg ik een ongeluk waardoor ik tijdelijk verlamd was. In de mis sprak Jezus tot de jongeling in Naïn: Jongen, ik zeg je, sta op! En hij zei het tegen mij. Een ervaring van God, nouja, ik dacht dat het tegen mij gezegd werd. Allerlei beelden schuiven zich daarna voor dat oorspronkelijke moment. In veel situaties in mijn leven herken ik dat ik wordt aangespoord op te staan.

Ik heb een vak, poëzie, om liedjes te maken voor de kerk, maar dat zegt op zich nog niets. Je maakt eens wat, en het wordt je vak, maar dat is dan een resultaat van dat eerdere.

WS Religieuze ervaringen? Hebben jullie dat ook gevonden in jullie onderzoek?

ER Ja, mensen zijn van nature religieus. Evolutionair is dat te verklaren, maar dat wordt een technische verhaal. En aan dat religieuze gevoel lijkt een werkelijkheid te beantwoorden. De woorden die we daar aan geven komen van ons.

FT Is dat dan een ingeschapen natuur?

- HO Over welke God heb je het? Wij hebben grofweg twee goden. God en de Mammon. Mammon is alomtegenwoordig. Of de onnoembare, ik *de naam* ben, de God uit Exodus 20. De God die ons wegleidt uit elk denkbaar slavernijsysteem.
- ER Wie is die God, inderdaad. Er zijn zelfs meer dan twee goden. Het christendom, de islam, etc. geven verschillende godsbeelden. Uit een godservaring volgt dat God ervaren kan worden als een bewustzijn. Maar niet alleen een ervaring, maar ook de rede kan je terugbrengen tot een bewustzijn waarop de wereld teruggaat. Daarop kan je teruggrijpen en dat doet ons boek: theïsme.
- WS Jullie boek kan dus ook door Moslims gelezen worden.
- ER Er bestaat een persoonlijke levensgrond, dat is voor Christenen en Moslims gelijk.
- FT Met je rede doe je voorwerk: er is een God, maar daarna kan je niet meer met je verstand en moet je gaan aannemen op basis van een boek.
- ER Van bewust wezen naar de vervolgstap christendom is de geloofsfactor van groot belang, maar dat kan zonder je ratio op te geven. Maar dat gaat voor vanavond te ver. In Europa is dit een stap die gevoelig ligt.
- WS Is er een revival aan de gang op de VU?
- JdR Ja.
- FT Ik graag me af of het zo is, is het niet een niche waarbinnen jullie geluid weerklank vind en doen jullie de pr gewoon zo goed. Het is geen nieuwe stroming in de filosofie.
- ER In de tweede helft van de 20^e eeuw heeft Alvin Plantinga een nieuwe richting ingezet, of eigenlijk is die al eerder ingezet. Namelijk dat het bewijzen van God onzin is, maar dat er wel argumenten bestaan.
- WS Geef eens een voorbeeld van een argument waardoor wij van onze stoel vallen.
- ER Het kosmologisch argument gaat zo:
- er moet een begin zijn, zelfs Nietzsche zegt dat;
- dit moet buitenruimtelijk, buitentijdelijk en immaterieel zijn;
- in de denkgeschiedenis hebben we twee kandidaten: ofwel abstracte getallen, ofwel een lichaamsloze geest;
- getallen veroorzaken niets, dus blijft God als lichaamsloze geest over als oorsprong.
- WS Wat vind je van deze redenering?
- HO Voor zover ik deze kan volgen: het is niet overtuigend. Pascal zegt: niet een God van filosofen maar de God van Abraham, Isaak en Jakob. Het is een knappe redenering, maar wat verklaart het? Wat wil die persoon dan. Je stopt te vroeg.

- ER God heeft zich gemeld in de geschiedenis, die vragen die je stelt moeten nog aan de orde komen.
- HO Wat mij betreft nu.
- HO Religieuze ervaring wordt in het boek afgezet tegen zintuigen. Conclusie: heel veel mensen hebben God ervaren, dus moet God wel bestaan.
- JdR Is dat vies om te zeggen?
- HO Ja, dat is te argeloos.
- JdR Het geeft inderdaad nog geen grip op wie God precies is, maar waarom is het argeloos?
- HO Het verklaart niet nader *wat* die mensen ervaren. Geen Eckhardt, Hadewijch, Paulus. Mensen zeggen: wij ervaren dat, maar er wordt niet ingevuld wat. Vind ik dat niet verstandelijk geloofwaardig? Hier wordt geen ervaring besproken, het stopt dan.
- WS Ziet u dit boek niet als ondersteuning? Naast een mooi lied helpt de rede ook.
- HO Ik weet niet wat mensen dan bedoelen, als ze zeggen dat ze God hebben ervaren. Ik heb geleerd dat te wantrouwen.
- FT Een ervaring kan geen bewijs zijn voor God in het algemeen. Mensen vertellen mij soms persoonlijke openbaringen, maar dat blijft een verhaal van hun persoonlijk.
- ER We geven acht argumenten. HO zegt: het overtuigd niet. Maar het kosmologisch argument zegt: [herhaalt de argumentatie]. Welk stuk overtuigd niet. Je moet er iets tegenover stellen.
- HO Sommige literatuur overtuigd, andere niet, die is bij elkaar gerommeld. Dit boek doet me daar aan denken. Goede literatuur heeft altijd een boodschap van bevrijding: [herhaalt het Exodus-thema]. Dat wekt interesse.
- ER Wij delen de fascinatie voor verhalen, ik noem ze subliem, maar we hebben nu te maken met een generatie die en psychologisch schild heeft tegen het in contact treden met deze verhalen omdat het niet rationeel is. Kan je ze weer serieusneembaar maken. Er is een wisselwerking tussen verhalen en de rede.
- HO FT wil iets zeggen.
- WS Hoe zit dit bij jouw generatiegenoten?
- FT Wat ik me afvraag: hoe wetenschappelijk is het als de uitkomst al bij voorbaat vast staat?
- ER Maakt dat uit?
- HO Ja.

- FT Ja, zou er een argument tegen zijn dat jullie zou overtuigen?
- ER Je zegt een aantal dingen, in de inleiding zeggen we dat ook, je moet ook tegenargumenten geven. Die noemen we ook en die weerleggen we vervolgens stuk voor stuk.
- FT Dat is iets anders, je focust al op God.
- ER Onze argumenten voor God zijn niet circulair.
- FT Je hebt God niet nodig als verklaring.
- ER Ik ga het niet herhalen.
- FT Je begint al met God.
- WS Vind je het dan niet overtuigend?
- FT Nee, bijvoorbeeld fine-tuning. Dat er constanten zijn waar te nemen en dat ze niet anders zouden mogen zijn betekent niet dat daar een verklaring voor moet zijn. Het is nu eenmaal zo. Dit is blijkbaar de enige werkbare set constanten. Misschien zijn er al allerlei combinaties geweest.
- ER Deze tegenwerping bespreken we en we verleggen die met een vergelijking met een vuurpeloton. Er was eens een man die door heel veel pistolen doodgeschoten moest worden. Als er één schiet en mist kan dat, maar als al die pistolen missen dan is de verklaring bijzonder onwaarschijnlijk dat het toeval is. Er moet wel een reden zijn waarom niemand hem raakt. Er is opzet in het spel, dat voelt iedereen aan.
- FT Deze argumentatie deugt natuurlijk niet, het is een slechte metafoor.
- ER We bespreken alle alternatieven, en de enige conclusie kan zijn: deze constanten zijn gewild.
- FT ...
- ER Dat noemen we een *ad hominem*.
- FT Je gaat terug op wat je wil bewijzen.
- ER Je moet op de bal spelen en niet op de man.
- FT Ik ga ook niet uit van de auteur maar van wat ik lees.
- Zou er een argument zijn voor het niet bestaan van God?
- ER Ja, bijvoorbeeld: we zien hem niet dus hij is er niet.

- HO Veel mensen zeggen: kijk naar de wereld. Ik kan dan wel een antwoord geven, maar dat blijft beperkt. Als we FT lezen zien we dat je die verklaringen ook kan ontgroeien.
- WS Misschien hebben sommige mensen meer aan EDBG dan andere.
- FT Ik heb moeite om God als bevrijding te zien.
- HO Dat is het probleem waar we mee zitten. Ik liep daar tegenaan in de priesteropleiding. Reve noemde dat een God die mensenoffers vraagt, die God, daar ben ik doorheen gemoeten, een ontologische nummer.
- WS Krijgen jullie die reactie ook?
- JdR De reacties zijn verschillend, sommigen zeggen: deze benadering pas niet bij het onderwerp, je maakt je een boek lang druk voor niks. Anderen zeggen: dit had ik nog nooit gehoord op catechisatie. Ik moest het gewoon geloven als mysterie.
- WS Je wil maatschappelijk belang hebben, niet minderwaardig of ouderwets zijn als gelovige. Daar willen we iets aan doen.
- FT De gelovigen zijn niet in de verdrukking hoor.
- JdR We hebben het over de Nederlandse grachtengordelbubbel.
- ER Maar veel jongeren hebben geen tegenwerpingen terwijl je je tegen veel kritiek kan wapenen.
- WS Is het een middel tegen secularisatie?
- ER Wij willen een bijdrage leveren aan het debat hoe intellectueel het geloof is. Veel mensen willen dat je doorpakt: geef nu eens redenen. Mensen gaan er dan toch anders over denken. Je kan het frame doorbreken.
- WS Een verwijt dat vaak gemaakt wordt: geloof is een mysterie.
- ER Ah, je levert het mysterie niet in. Negatieve theologie mag er ook zijn, in de wisselwerking ligt het wezenlijke besloten.
- WS HO kijkt nog steeds bedenkelijk.
- HO Ik vind God helemaal geen mysterie. Wat secularisatie betreft, de God die verdwenen is uit de samenleving is de God van het Habsburgse rijk, van Pinochet. Daarvan zeiden de mensen: die niet. Maar of die bestaat is niet de meest actuele vraag. Theologen moeten onderzoeken, wat verstaan we in deze tijd onder God, en je moet analyseren wat die God zegt.
- WS Ik probeer het nog één keer: is er iets positiefs aan het boek?
- HO Ja, het start een discussie.

WS Ok, dan open ik nu de zaal.

Ludwig Lindeman: HO, heeft er ooit wel een God bestaan, want de wereld is altijd een zooi geweest?

HO Weet ik niet. Maar God zegt: het is een troep, ga er iets aan doen. Ik weet dat als je in dat Woord gaat staan kan je iets doen aan de slavernij.

Otto Wiggers: Bewijs voor rationaliteit, goed uitgelegd. Op de vraag van Franka is geen antwoord gegeven. Je wil je neerzetten als intellectuelen, maar was je bereid ook naar het tegendeel te kijken? Welk argument zou jullie overtuigd hebben tegen het bestaan van God?

JdR Je vraagt het onmogelijke, want dan was het boek niet gekomen. Maar we hebben dat niet gevonden. We hebben alles afgewogen.

ER Als iemand zo'n argument vind, beschrijf het, deel het. Bestudeer alle argumenten op hun merites.

Martin: Bij de pinkstergemeente heb ik ervaren dat geloof puur emotioneel is. Toen heb ik me verdiept in geologie en sterrenkunde. God is dus volgens jullie een eeuwige oerknal. Ik kan er niet meer bij met mijn ouderwetse geloof: de grootheid van het universum.

ER We noemen het begin *voor* de oerknal God. We willen hem niet klein maken en rationalistisch. We kijken er alleen vanuit de rede naar.

Barry Wensel: Ik ben lobbyist voor de toekomst, zo noem ik mijzelf. Ik ben ook ontweningsbegeleider. Mensen groeien pas in begrip als je ze iets nieuws laat zien. Ik wil dat als tip geven. Is er in de universiteit ruimte voor esoterie?

JdR Ik kan zeggen wat wij doen: filosofie, wat u voorstaat weet ik niet.

Frenk van der Linden: Ik heb respect voor gelovigen, maar ik heb minder respect voor mensen als het niet doorgeredeneerd is. Feynman zei dat wetenschap het bestaan van God niet kan ontcrachten, maar dat het dat ook niet kan bewijzen.

ER Er is een onderscheid tussen bewijzen en argumenten voor.

FvdL Wat is dan het doel van het boek?

ER Elk argument eindigt met *en dus bestaat God*, maar dat zijn de argumenten. Sciëntisme heeft met de tijd te maken.

FvdL Dat zegt Feynman niet, u lijkt alleen te zoeken naar je eigen geest.

ER We gaan alle bezwaren langs, pagina's lang.

FvdL Waaruit bestaat je twijfel dan?

ER Twijfel is inherent aan filosofie.

Anoniem: Voegt het iets toe aan de ervaring, of is het alleen een verdediging?

ER Het voegt iets toe als deze manier van denken je aanspreekt.

Jojanneke van der Veen, filosoof: Wat vinden jullie van het volgende tegenargument voor de analogie van het vuurpeloton: [geeft argumentatie].

ER Over die objectie kan je nadenken, maar waarom is er een universum geschikt voor mensen waarin toeval en noodzaak [geeft argumentatie].

Anoniem: Als a tot b leidt en b tot c dan ook a tot c. Dit helpt ons de waarheid te vinden. Het bestaan van God werd beargumenteerd, maar wat zegt ons dat het dan om een kenbare God gaat?

ER Er zijn twee soorten kenbaarheid. Een enge, namelijk dat je weet dat iets bestaat, en een ruime waarin er sprake is van een band met het gekende. Het gaat in het boek alleen over het eerste.

Leo de Korte: ER aanhorend deed me denken aan Pascal die moeite heeft met de redenering. Mensen in zijn omgeving leefden uit geloof, uit openbaring, maar hij kwam er niet uit en ik vind dat u er ook niet uit komt. Als God de oorzaak van alles is, wat is dan de oorzaak van God?

ER God is buitentijdelijk, God heeft geen oorzaak.

HO Eigenlijk zeg je: in den beginnen schiep God de hemel en de aarde.

Mevr. Visser: Is het niet egoïstisch om te denken dat het buitentijdelijke op een mens lijkt?

ER Wat zijn de opties? Abstracte objecten of een *mind*. Het is niet het een dus het ander aangezien abstracte objecten causaal inert zijn.

WS Daar moeten we het bij laten. Hopelijk zijn we iets dichter bij elkaar gekomen. het was een verkennend debat. Gezegend Pasen.